

ПРОБЛЕМИ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ В ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Крістіна Андріївна ЯРОШЕНКО,

*студент відділення «Правознавство» Харківського
державного автомобільно-дорожнього коледжу*

Науковий керівник: Гараєв А. О.

У сучасних ринкових умовах розвитку держави вкрай необхідно забезпечити кожній людині можливість вільно і без перешкод реалізувати свої права в законних межах, а у випадку їх порушення – надати кожному надійні механізми захисту порушених прав.

Одним із надзвичайно важливих елементів забезпечення кожній людині можливість вільно і без перешкод реалізувати свої права в законних межах став інститут компенсації моральної шкоди.

Цей спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав можна вважати «молочим», адже він вперше з'явився в українському законодавстві у 1993 р., коли чинний на той час Цивільний кодекс було доповнено статтею 440-11.

Традиційно цивільна-правова відповідальність поділяють на договірну та позадоговірну. Позадоговірна відповідальність настає у випадку порушення обов'язку, встановленого законом або підзаконним нормативно-правовим актом, та знаходить свій вираз у формі відшкодування шкоди, в тому числі моральної.

Що стосується договірної відповідальності, то питання відшкодування моральної шкоди вирішуються неоднозначно. Стаття 16 Цивільного кодексу України містить загальну норму, відповідно до якої одним із способів захисту цивільних прав та інтересів є відшкодування моральної шкоди, звідси логічним є висновок, що компенсація моральної шкоди як спосіб захисту може вільно застосовуватися до будь-яких договірних та позадоговірних відносин. Але Цивільний кодекс України містить і спеціальну норму, а саме статтю 611, в якій зазначено, що у разі порушення зобов'язання правовий наслідок у вигляді компенсації моральної шкоди настає лише у випадку, якщо він був передбачений у тексті договору або встановлений законом. Тобто за порушення договору компенсація моральної шкоди може бути присуджена якщо така форма відповідальності прямо передбачена у тексті договору або компенсація моральної шкоди передбачена законом для певного виду договору.

І саме з цього приводу існує дискусія: чи можна віднести до форм договірної відповідальності компенсацію моральної шкоди, якщо це не передбачено у спеціальній нормі.

Частина суддів приймаючи рішення негативно ставляться до ідеї компенсації моральної шкоди за порушення договірних зобов'язань, та вважають, що норми, закріплені у ч. 3 ст. 700 і ч. 2 ст. 1076 Цивільного кодексу України носять лише конкретизуючий, виключний характер (лише для договору роздрібної купівлі продажу та договору банківського рахунку). Вони

вважають, що в цих випадках передбачені особливі моменти, коли виникнення моральної шкоди пов'язане не з порушенням майнових прав, а з посяганням на немайнові права учасників договору (наприклад, розголошення банківської таємниці)

Інші судді мотивують свої рішення тим, що відшкодування моральної шкоди із договірних зобов'язань можливо і в інших випадках на підставі статей 16; 23; 230; 231; 232; 233; 611 Цивільного кодексу України. Головним аргументом тут виступає правило, що якщо немає спеціальної норми, то слід керуватися загальною нормою.

Так, у статті 611 Цивільного кодексу України зазначено, що у разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема відшкодування збитків та моральної шкоди. В цій статті законодавець ставить збитки і моральну шкоду в один ряд, і тоді стає логічним питання: чому особливі вимоги висуваються лише до компенсації моральної шкоди?

Виходячи з викладеного, логічним є висновок про можливість компенсації моральної шкоди, що виникає з будь-яких договірних відносин.

Аналізуючи законодавство європейських країн не рідкістю є випадки присудження відшкодування моральної шкоди за порушення договірних відносин.

Варто згадати про рішення Європейського суду з прав людини від 22 лютого 2005 р. у справі «Новоселецький проти України». Суть справи не тільки в праві користування житлом, а також і у компенсації моральної шкоди. В своєму рішенні від 6 січня 1999 року Мелітопольський міський суд відхилив позов про відшкодування шкоди, завданої заявнику, посилаючись на те, що «відшкодування моральної шкоди задоволенню не підлягає, так як воно не передбачено національним законодавством» для житлово-правових спорів». Європейський суд з прав людини вважає, що заявнику була спричинена моральна шкода, яка не може бути відшкодована простою констатацією порушення. Цим формулюванням ЄСПЛ фактично визнав, що ст. ст. 16, 23 ЦКУ мають загальний характер і не потребують спеціальних норм для їх застосування, до тих чи інших правовідносин [1].

Потрібно мати на увазі, що Верховний суд України у постанові Пленуму від 31 березня 1995 р. № 4 в редакції від 27 лютого 2009 р. «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», зазначив, що судам слід розглядати спори щодо компенсації моральної шкоди лише у випадках, коли право на таке відшкодування прямо передбачено Конституцією України або закріплене законодавством, яке встановлює відповідальність за заподіяння моральної шкоди. На практиці, це в свою чергу приводить до того, що в судах першої та апеляційної інстанції особа ще має шанс виграти справу і отримати моральну компенсацію, але касаційна інстанція все одно скасує це рішення, керуючись постановою Пленуму ВСУ.

На підставі викладеного, можна дійти висновку, про те, що вітчизняне законодавство з питань відшкодування моральної шкоди у договірних відносинах стоїть на порозі змін. І ці зміни потрібні не тільки з точки зору гармонізації національного законодавства з європейським, а й забезпечило

більше можливостей для захисту суб'єктивних цивільних прав як громадян України так і бізнесу .

Список використаних джерел:

1. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. / О. В. Дзера (керівник авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; Кн.1 За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 2010. С.5-20.
2. Цивільне право України. Академічний курс. Підручник. У 2 т./ За заг. ред. Я. М. Шевченко. Вид. 2-ге, доп. і перероб. Т.1. Загальна частина. К.: Концерн Видавничий дім «Ін Юре», 2009. 696 с.
3. Справа «Новоселецький проти України» (заява № 47148/99) Рада Європи, Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа від 22.02.2005https://zakon.rada.gov.ua/go/980_238